

КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

КАПЛЕНКО Галина Вікторівна

*докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри економіки та публічного управління
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1651-7904>*

КУЛІШ Інна Михайлівна

*кандидатка наук з державного управління, старша наукова співробітниця,
старша наукова співробітниця відділу регіональної екологічної політики та
природокористування, ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І.
Долішнього НАН України»;
доцентка кафедри економіки та публічного управління
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8059-6291>*

Анотація. У статті розкрито роль комунікації у формуванні екологічної свідомості та громадянської відповідальності. Обґрунтовано значення освіти, цифрових технологій і публічного управління у розвитку екологічного громадянства та реалізації Цілей сталого розвитку ООН.

Ключові слова: екологічна свідомість; екологічне громадянство; сталий розвиток; публічне управління; Європейський Союз; екологічна освіта; інформаційна взаємодія.

Постановка проблеми. Сучасні екологічні виклики, зокрема зміна клімату, виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та зростання антропогенного навантаження на екосистеми, актуалізують питання становлення екологічної свідомості та громадянської відповідальності як важливих передумов досягнення Цілей сталого розвитку ООН. Вирішення проблем довкілля потребує не лише удосконалення нормативно-правового регулювання та впровадження сучасних технологій, але й зміни підходів до розуміння суспільних цінностей, моделей поведінки та ставлення громадян до навколишнього середовища.

Вагому роль у цих процесах відіграє інформаційна взаємодія, що забезпечує поширення екологічних знань, становлення екологічної культури, підвищення рівня громадської обізнаності та залучення населення до прийняття екологічно значущих для держави рішень. У час масової цифровізації та розвитку інформаційних технологій комунікативні механізми набувають особливого значення, оскільки дозволяють об'єднувати зусилля органів публічної влади, інститутів громадянського суспільства, освітніх установ, бізнесу та громадян у досягненні спільних завдань з охорони довкілля.

Особливу актуальність зазначена проблематика має для України в умовах євроінтеграційних процесів та подолання екоциду (наслідки бойових дій). За таких обставин зростає необхідність появи екологічно свідомого та відповідального громадянина, здатного брати активну участь у вирішенні екологічних проблем на локальному, національному та глобальному рівнях. У зв'язку з цим є потреба окремого дослідження інформаційного обміну для становлення екологічної свідомості та громадянської відповідальності як значущих чинників сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика екологічної комунікації перебуває у центрі уваги вчених з різних галузей, зокрема тих, що працюють у сфері дослідження публічного управління, педагогіки, права, соціології та екології. Сучасні наукові розвідки свідчать про зростання інтересу до процесів інформаційної взаємодії як інструменту підвищення екологічної культури населення та залучення громадян до вирішення екологічних проблем.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад екологічної інформаційної взаємодії зроблено у працях І. Кононенко, зокрема, розглянуто механізми у реалізації екологічної політики, формуванні екологічної культури та налагодженні співпраці між органами влади і громадськістю [1; 2]. С. Харченко та В. Шинкарук [3] поглиблюють розуміння сутності екологічного інформаційного обміну через аналіз його функцій, суб'єктів, моделей та цифрових інструментів поширення екологічної інформації. Увагу практикам громадського діалогу приділено в роботі Н. Степанець [4], яка обґрунтовує значення відповідального поширення знань для культури налагодження контактів та соціальної відповідальності. В умовах сучасних безпекових викликів важливим є дослідження кризових явищ екологічної взаємодії громадськості [5].

Окремий напрям наукових пошуків пов'язаний із значенням екологічної освіти та виховання для становлення екологічної свідомості. У працях А. Мартін [6], Т. Єрмолаєвої [7], Т. Годецької [8], Т. Тихомирової та співавторів [9], С. Совгіри [10] екологічна освіта розглядається як один із головних інструментів розвитку екологічної культури, екологічно відповідальної поведінки та готовності громадян діяти із урахуванням Цілей сталого розвитку ООН [11]. Більшість дослідників погоджуються з потребою інтеграції екологічних знань в усі рівні освіти, використання цифрових освітніх технологій та розвитку екологічної компетентності як підґрунтя необхідних суспільних змін.

Суттєве значення для розуміння громадянського виміру екологічної проблематики мають наукові праці, у яких досліджується екологічне громадянство. Даценко О. Ф. [12] акцентує увагу на необхідності забезпечення екологічних прав громадян та їх участі у прийнятті екологічно значущих рішень, Н. Антонюк розглядає проблеми екологічного громадянства з точки зору політики інтеграції [13]. Закордонні науковці розглядають екологічне громадянство як поєднання екологічних прав і обов'язків особистості, спрямованих на забезпечення сталого розвитку суспільства. Зокрема, П. Рейс (P. Reis) [14] підкреслює потенціал молодіжного активізму та освіти для підготовки до громадянської участі, а А. Добсон (A. Dobson) [15] обґрунтовує концепцію екологічного громадянства як основу відповідальної поведінки людини щодо довкілля. Значення соціально відповідальної поведінки та громадянської активності у процесі освіти розкрито у працях П. Браун (P. Brown), М. Corrigan (M. Corrigan) та А. Хіггінс-Д'Алессандро (A. Higgins-D'Alessandro) [16]. А. Г. Парра (G. Parra) та співавтори [17] акцентують свою увагу на взаємозв'язку освіти для екологічного громадянства і сталого розвитку.

Теоретичну основу дослідження доповнюють міжнародні документи, що визначають сучасне бачення сталого розвитку. Насамперед ідеться про доповідь Всесвітньої комісії з навколишнього середовища і розвитку «Our Common Future» [18], що започаткувала сучасне розуміння сталого розвитку через поєднання екологічних, соціальних та економічних пріоритетів. Подальший розвиток ці положення отримали в Порядку денному ООН у сфері сталого розвитку до 2030 року [19], який визначає освіту, громадянську участь і відповідальну поведінку важливими умовами досягнення Цілей сталого розвитку. Значення освіти для формування екологічної свідомості та відповідального ставлення до довкілля також обґрунтовано в документах UNESCO [20; 21], присвячених освіті для сталого розвитку.

Окремий напрям досліджень присвячений місцю публічного управління у забезпеченні екологічної безпеки та розвитку екологічної культури. У працях І. Кононенко, Г. Євсєєвої та В. Чалої, М. Холода і С. Попова розглядаються питання місцевого екологічного врядування, цифровізації управлінських процесів, розвитку електронної демократії, міжінституційної співпраці та залучення громадськості до прийняття екологічно значущих рішень [22–24].

Водночас аналіз наукових праць засвідчує, що, попри велику кількість досліджень, взаємозв'язок екологічного суспільного діалогу, екологічної свідомості та громадянської відповідальності в контексті реалізації Цілей сталого розвитку потребує подальшого наукового опрацювання, зокрема, це стосується механізмів екологічної інформаційної взаємодії громадян та їх ролі у досягненні означених Цілей на різних рівнях суспільної взаємодії.

Мета статті. Метою статті є визначення значення комунікативного аспекту у розвитку екологічної свідомості та громадянської відповідальності, а також обґрунтування його впливу на реалізацію Цілей сталого розвитку, підвищення ефективності екологічної політики та залучення громадян до вирішення екологічних проблем.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна дослідження полягає в систематизації та концептуальному поєднанні комунікативного, освітнього й управлінського вимірів формування екологічної свідомості та громадянської відповідальності. Удосконалено підхід до розуміння комунікації як наскрізного механізму, що поєднує екологічне громадянство, освіту для сталого розвитку, цифрові інструменти взаємодії та участь громадян у публічному управлінні. Подальшого розвитку набуло обґрунтування багатосторонньої моделі взаємодії органів публічної влади, закладів освіти, громадянського суспільства, бізнесу та громадян як передумови трансформації екологічних цінностей у відповідальну поведінку.

Виклад основних результатів дослідження. Досягнення Цілей сталого розвитку значною мірою залежить від ефективності контактів, які сприяють поширенню екологічних знань, становленню екологічної культури та розвитку громадянської відповідальності. Обмін знаннями та думками забезпечує не лише передачу інформації, а й створює умови для суспільного діалогу та консолідації зусиль різних зацікавлених сторін у вирішенні екологічних питань [25, с. 272].

Комунікативна екологія розглядає процес обміну інформацією як рушійну силу суспільного розвитку, що забезпечує зміну ціннісних орієнтацій, суспільних установок і моделей поведінки. У сучасних умовах вона виконує не лише інформаційну, а й соціалізаційну функцію, сприяючи становленню екологічної свідомості, відповідального ставлення до довкілля та активної громадянської позиції

[4, с. 2]. Під принципами сталого розвитку в цьому контексті слід розуміти насамперед участь громадськості у прийнятті рішень, доступ до екологічної інформації, відповідальність перед майбутніми поколіннями та інтеграцію екологічних аспектів у суспільний розвиток, що закріплені в Декларації Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку (1992) [26].

Екологічне громадянство (далі – ЕГ) відображає сучасний підхід до розуміння взаємодії людини з довкіллям поза межами традиційного уявлення про громадянські права та обов'язки. Воно передбачає усвідомлення індивідом власної відповідальності за екологічні наслідки своєї поведінки, а також готовність діяти в інтересах збереження природних ресурсів і забезпечення сталого розвитку. Екологічне громадянство поєднує правовий, етичний та поведінковий виміри, формуючи цілісну систему взаємовідносин між людиною, суспільством і природою.

Концепція ЕГ (environmental/ecological citizenship) набула поширення у науковому дискурсі, політичних документах та діяльності міжнародних інституцій у 1990-х рр. Незважаючи на активне використання цього поняття, його змістове наповнення й досі залишається предметом наукових дискусій, що зумовлено відносною новизною та постійним розвитком відповідної концепції. У сучасній зарубіжній літературі сформувалося кілька підходів до трактування ЕГ, які відрізняються за змістом та термінологічним оформленням. Поряд із поняттям ecological citizenship, дослідники використовують також терміни green citizenship («зелене громадянство»), sustainability citizenship («громадянство сталого розвитку» або «стале громадянство») та environmentally responsible citizenship («екологічно відповідальне громадянство»), що відображає різноманіття підходів до проблеми [27, с. 124].

Головною ознакою ЕГ є орієнтування не лише на національний, а й на глобальний рівень відповідальності. Це означає, що громадяни розглядають екологічні проблеми (зміну клімату, втрату біорізноманіття, забруднення, виснаження ресурсів) як спільні виклики, що потребують колективних дій і солідарності.

Дослідники вважають, що ЕГ не може бути повною мірою описане в межах ліберальної традиції або крізь призму громадянського республіканізму. Його доцільніше розглядати як прояв і водночас форму посткосмополітичного громадянства, що виходить за межі класичних політико-правових інтерпретацій. У цьому підході поєднуються як права, так і обов'язки, а сам політичний простір визначається не адміністративно-територіальними рамками (держави чи громади) і не абстрактними спільнотами, а через категорію «екологічного сліду», яка відображає реальний вплив людини на навколишнє середовище. Водночас екологічне громадянство протиставляється практиці використання виключно економічних або фіскальних стимулів для заохочення екологічно відповідальної поведінки. Такі міркування підкреслюють, що реалізація цілей сталого розвитку неможлива лише через зовнішнє регулювання і насамперед потребує трансформації суспільних цінностей, поведінкових установок та способів дії. Саме тому ЕГ розглядається як ефективніша основа для довгострокових трансформацій, спрямованих на гармонізацію взаємодії суспільства і природи [15, р. 87].

Одним із основних механізмів практичної реалізації принципів екологічного громадянства є екологічна освіта, що забезпечує поширення екологічних знань, утвердження відповідних цінностей і моделей поведінки, а також сприяє розвитку громадянської відповідальності. Його практична реалізація тісно пов'язана з розвитком екологічної свідомості та культури, що формуються здебільшого через

освітні інституції та соціальну взаємодію. Освіта для сталого розвитку означає появу знань про екологічні процеси, а також зміну ціннісних орієнтирів та розвиток навичок, необхідних для відповідальної поведінки. Кожен з етапів становлення екологічної свідомості (дитина → учень → студент → фахівець) повинен враховувати психологічний віковий розвиток особистості. Це набуває особливого значення під час планування заходів екологічного спрямування. Процес екологічної освіти доцільно компонувати з емоційного, пізнавального та поведінкового елементів, оскільки їх дія проходить на різних рівнях сприйняття матеріалу і для кожної з вікових груп, тоді є шанс для їх гармонійного поєднання [28, с. 132-133]. Крім того, слід враховувати потребу формування навичок усвідомленого споживання, залученість до циркулярних практик та поширення практик зі зниження вуглецевого сліду у навчальних курсах та програмах [13, с. 9].

У європейській традиції ЕГ розглядається як важлива складова демократичного суспільства, що передбачає активну участь громадян у реалізації екологічної політики та контролі за її виконанням. Тобто створюються передумови для виявлення відповідальної громадянської позиції, заснованої на поєднанні прав, обов'язків і цінностей, орієнтованих на довгострокове збереження довкілля та підвищення якості життя.

З огляду на те, що важливими інструментами поширення «зелених» ідей є спілкування, залучення громадян до участі в екологічних ініціативах та формування суспільного запиту на сталий розвиток, роль держави у цьому процесі має велике значення, адже вона виступає гарантом права громадян на безпечне середовище проживання, про що чітко зазначено у Конституції України, ст. 50.

Забезпечення ефективної взаємодії між органами влади, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами є одним із напрямів діяльності Європейського Союзу. Практика показує швидке поширення цих тенденцій у різних сферах життя суспільства, зокрема, в охороні довкілля. У зв'язку з цим особливе значення має налагодження інформаційної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства з метою підвищення рівня екологічної обізнаності населення та підтримки з його боку природоохоронних ініціатив. Ефективність цього процесу визначається послідовністю комунікаційної діяльності, координацією дій учасників та використанням усіх доступних засобів інформування громадськості.

Компанія «Research.ua», що спеціалізується на маркетингових та соціальних дослідженнях в Україні та країнах ЦСЄ, у 2020 р. провела опитування щодо стану екологічної відповідальності [29]. Основним завданням було з'ясувати оцінку населенням ефективності дії державної влади у сфері охорони природи та боротьби з кліматичними змінами. Виявилося, що 77% опитаних визначили ці дії як незадовільні та дуже незадовільні, і лише 14 % – як середньо задовільні. Щодо протидії змінам клімату 84 % висловили крайнє невдоволення активністю державної влади у цьому напрямку. Наведені показники є емпіричним підтвердженням того, що екологічна відповідальність не може формуватися виключно «згори», а потребує ефективного інформаційного обміну, участі громадян і узгодження політик із потребами людей, адже дані вказують на низький рівень довіри до інституцій державного управління у сфері екологічної та кліматичної політики. Якщо переважна більшість респондентів оцінює дії влади як незадовільні, це означає, що державні ініціативи або не є достатньо результативними, або інформаційний обмін не налагоджений належним чином. Крім того, існує розрив між очікуваннями суспільства та реальною

екологічною політикою. Високий відсоток невдоволення (77% і 84%) свідчить про зростання екологічної чутливості населення та усвідомлення проблем кліматичних змін, і адекватної відповіді з боку держави немає. Ефективність спілкування у сфері екологічної політики є недостатньою. Навіть за наявності певних заходів, їх непереконливе публічне висвітлення або відсутність діалогу з громадськістю формують негативне сприйняття. Загалом, результати опосередковано підтверджують актуальність розвитку ЕГ та підвищення ролі комунікації як інструменту формування відповідальної поведінки і взаємодії між державою та суспільством.

Наведені результати фіксують рівень суспільного невдоволення і актуалізують потребу переосмислення підходів до формування в людей почуття власної відповідальності за навколишнє середовище. Зокрема, вони підтверджують необхідність зміни тактики від переважного застосування інституційно-адміністративних механізмів до більш комплексних моделей, що передбачають активне залучення громадян, розвиток комунікативних практик та культивування відповідних ціннісних орієнтирів. У цьому контексті концепція екологічного громадянства виступає як теоретико-методологічна основа інтеграції індивідуальної відповідальності та участі суспільства у вирішенні проблем навколишнього середовища.

Практична реалізація принципів ЕГ значною мірою залежить від ефективності механізмів публічного управління, спрямованих на досягнення цілей сталого розвитку, серед яких особливу роль відіграють екологічна освіта, просвітницька діяльність та дискурсивні процеси, що формують екологічну свідомість громадян.

Європейські практики екологічної освіти та взаємодії розвиваються під впливом стратегічних пріоритетів Європейського Союзу, зокрема Європейського зеленого курсу, що був сформульований у вигляді «Європейської зеленої угоди. Прагнення стати першим кліматично нейтральним континентом» (European Green Deal) [30], який визначає перехід до кліматично нейтральної економіки як головну мету до 2050 р. Екологічна освіта розглядається як інструмент підвищення обізнаності та механізм виховання екологічно відповідальної поведінки громадян, розвитку «зелених» компетентностей та підтримки усвідомлених моделей виробництва і споживання. Важливе місце займає інтеграція Цілей сталого розвитку, сформульованих у гаслі «навчання протягом життя». Поряд із політиками Європейського Союзу важливий вплив на розвиток екологічної освіти здійснюють міжнародні організації, насамперед ЮНЕСКО, що розглядає освіту як один із дієвих механізмів досягнення Цілей сталого розвитку. Зокрема, це освітня програма ЮНЕСКО «Освіта в інтересах сталого розвитку на період до 2030 р.» (Education for Sustainable Development, ESD) [21].

Ще одним значущим елементом європейських практик є впровадження ESG-підходів (Environmental, Social, Governance) [31], які дедалі активніше інтегруються в освітні програми, корпоративне навчання та комунікаційні стратегії організацій. Освітні інституції та бізнес-структури співпрацюють у формуванні нових компетентностей, пов'язаних із екологічним менеджментом, кліматичною відповідальністю та етичним врядуванням. Обмін інформацією у цій сфері орієнтований на транспарентність, підзвітність та залучення зацікавлених сторін, що відповідає європейським стандартам відкритого врядування та сталого розвитку.

Слід також згадати значення, яке мають інноваційні підходи в екологічному інформуванні, зокрема використання цифрових платформ, соціальних мереж, інтерактивних освітніх інструментів та громадських кампаній. Провідні країни світу активно застосовують принципи поведінкової економіки та «м'якого впливу» (nudge),

стимулюючи громадян до екологічно відповідальних рішень через інформаційні кампанії, маркування продукції, освітні ініціативи та локальні проєкти.

Вплив м'якої сили, особливо тієї, що поширюється через соціальні мережі, складно точно спрогнозувати і повністю контролювати. Рівень сприйняття суспільством проблем природи і готовність людей до активної діяльності значною мірою визначаються соціально-економічними умовами та соціокультурним контекстом. Водночас посилення інформаційного обміну та активний розвиток міжнародних екологічних ініціатив сприяли тому, що проблеми довкілля (протидія зміні клімату, поширення низьковуглецевих практик тощо) дедалі частіше включаються до національних політичних порядків денних і стимулюють пошук інноваційних механізмів реагування на екологічні виклики. Крім того, соціальні мережі дедалі більше діють як інструмент громадського контролю. За умов, коли державні заходи нерідко залишаються недостатньо системними або результативними, важливого значення набуває активність окремих громадян та громадських ініціатив. Що ширшого розголосу набувають такі практики та що більше про них стає відомо в інформаційному просторі, тим вищими є їхні шанси залучити нових прихильників і посилити суспільний вплив [32, р. 12].

Роль освіти у формуванні екологічної свідомості значною мірою реалізується через ефективні практики громадського діалогу, які забезпечують передачу знань та зміну ціннісних орієнтирів, установок і моделей поведінки. Сьогодні освіта виходить за межі традиційного інформування, перетворюючись на інтерактивний процес взаємодії між викладачами, здобувачами освіти та широким соціальним середовищем. Саме у процесі суспільного діалогу відбувається осмислення проблем довкілля, формування критичного мислення та здатності оцінювати наслідки антропогенного впливу.

Цифровізація суспільних та економічних процесів зумовлює зростання ролі екологічної освіти у формуванні людського капіталу, здатного ефективно функціонувати в умовах технологічних трансформацій і водночас підтримувати засади сталого розвитку. Синергія екологічних і цифрових компетентностей створює передумови для розвитку екологічної культури, посилення інноваційного потенціалу та відповідального ставлення до прийняття рішень у сфері управління й господарської діяльності [33, с. 31–32].

Важливим аспектом є інтеграція екологічної тематики в міждисциплінарний науковий простір, де спілкування виступає інструментом поєднання природничих, соціальних та гуманітарних знань.

Використання дискусій, кейс-методів, проєктного навчання та цифрових платформ сприяє активному залученню здобувачів освіти до обговорення викликів, що постають перед навіколишнім середовищем, і пошуку рішень. Такий підхід дозволяє формувати не лише обізнаність, а й відповідальність, готовність до участі у прийнятті рішень та реалізації практик, орієнтованих на збереження та захист природи.

Комунікаційний вимір освіти, крім того, охоплює діяльність поза межами аудиторії, включаючи громадські ініціативи, інформаційні кампанії та партнерство з органами влади і громадянським суспільством. Через такі форми взаємодії забезпечується поширення знань про довкілля у ширших соціальних групах та формування культури сталого розвитку. У результаті освіта виступає не лише інституційним механізмом передачі знань, а й каталізатором суспільних змін, спрямованих на підвищення рівня екологічної свідомості та відповідальної поведінки.

Інструменти інформаційного обміну відіграють дуже важливу роль у формуванні екологічно відповідальної поведінки, оскільки забезпечують не лише передачу інформації, а й активне залучення індивідів до процесу осмислення проблем довкілля та пошуку шляхів їх вирішення.

Соціальні мережі займають особливе місце серед сучасних каналів поширення екологічної інформації. Такі цифрові платформи, як Instagram, TikTok, Facebook і YouTube, забезпечують можливість оперативного поширення екологічно значущої інформації, популяризації практик сталого способу життя та налагодження безпосередньої взаємодії з відповідною аудиторією. Важливу роль відіграє контент, створений самими користувачами (user-generated content), що відображає особистий досвід участі в природоохоронних ініціативах, екологічних кампаніях або впровадженні екозвичок у повсякденному житті. Такий формат комунікації підвищує рівень довіри до екологічних повідомлень, стимулює громадську активність та сприяє ширшому залученню населення до екологічно відповідальної поведінки [34, с. 234].

Постійний розвиток цифрових технологій відкриває щоразу нові можливості для персоналізації екологічної просвітницької діяльності. Використання аналітики поведінки користувачів, цифрових платформ управління взаємодією з аудиторією та інструментів веб-аналітики дає змогу адаптувати інформаційні повідомлення відповідно до потреб різних груп населення. Персоналізовані інформаційні матеріали, електронні розсилки, мобільні сповіщення та інтерактивні онлайн-кампанії підтримують постійний зв'язок із громадськістю, мотивують до впровадження екологічно дружніх практик і сприяють закріпленню моделей відповідальної поведінки. Індивідуалізація комунікацій підвищує ефективність екологічного інформування, посилює рівень залученості аудиторії, допомагає жити в гармонії з природою та змінює погляд на щоденні звички.

Важливе місце займає проектна діяльність, що дозволяє поєднати теоретичні знання з практичним досвідом. Реалізація екологічних проєктів – від локальних ініціатив із благоустрою територій до досліджень у сфері сталого розвитку – сприяє закріпленню навичок командної роботи, планування та оцінки результатів. Такий підхід забезпечує глибше розуміння екологічних процесів і дає відчуття особистої причетності до вирішення екологічних проблем, що є важливим чинником зміни поведінки.

Застосування принципів, методів і технологій комунікації є важливою складовою управління екологічними проєктами, оскільки забезпечує досягнення екологічних цілей і ефективну взаємодію із зацікавленими сторонами. А така взаємодія сприяє поширенню екологічних знань, залученню громадськості до природоохоронних ініціатив і формуванню відповідальної поведінки. Основними принципами реалізації екологічних проєктів є [35, с. 110]:

- пріоритетність – визначає концентрацію управлінських і комунікаційних заходів на виконанні найважливіших завдань відповідно до стратегічних цілей сталого розвитку;
- цілеспрямованість – передбачає орієнтацію екологічного проєкту на поліпшення стану довкілля, збереження природних ресурсів та формування екологічно відповідальної поведінки шляхом ефективної інформаційної взаємодії з цільовими аудиторіями;
- безпечність – полягає в оцінюванні можливих екологічних ризиків і негативних наслідків реалізації проєкту, а також у своєчасному інформуванні учасників проєкту й громадськості щодо шляхів їх мінімізації;

– системність – розглядає екологічний проєкт як сукупність взаємопов’язаних елементів, зокрема управлінської структури, персоналу, ресурсів, процесів і технологій інформування, які спільно забезпечують досягнення визначених результатів;

– комплексність – передбачає інтегроване застосування організаційних, економічних, екологічних та просвітницьких методів під час розроблення й реалізації природоохоронних заходів, що дозволяє підвищити їхню результативність;

– ресурсна забезпеченість – означає достатнє кадрове, фінансове, матеріально-технічне та інформаційно-комунікаційне забезпечення екологічного проєкту для його успішної реалізації;

– ефективність використання ресурсів – характеризує раціональне використання всіх видів ресурсів проєкту, серед яких спілкування, що забезпечує досягнення екологічних результатів, підвищення рівня екологічної обізнаності населення та стимулювання його до екологічно відповідальної поведінки.

Наведені принципи відображають системний характер реалізації екологічних проєктів і підкреслюють визначальну роль інформаційної взаємодії у забезпеченні їх результативності.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що формування екологічної свідомості та громадянської відповідальності є комплексним процесом, ефективність якого значною мірою визначається якістю взаємодії між органами публічної влади, закладами освіти, громадянським суспільством, бізнесом і окремими громадянами. Нині комунікація вийшла за межі інформаційної функції та набула ознак стратегічного інструменту формування екологічних цінностей і моделей поведінки.

Розвиток цифрових технологій розширює можливості комунікації, забезпечуючи оперативне поширення інформації, залучення громадськості до обговорення екологічно значущих рішень та підтримку громадських ініціатив. Особливе значення мають соціальні мережі, цифрові освітні платформи та інтерактивні сервіси, що сприяють підвищенню екологічної обізнаності та розвитку екологічного громадянства.

Екологічна освіта виступає базовим механізмом формування екологічної свідомості, однак її результативність значною мірою залежить від інтеграції сучасних комунікативних підходів, цифрових технологій та форм навчання, що орієнтовані на здобуття практичного досвіду. Поєднання екологічних і цифрових компетентностей створює передумови для підготовки громадян, здатних приймати відповідальні рішення, що узгоджуються з основними принципами сталого розвитку.

Розвиток екологічного громадянства потребує системного поєднання правових, освітніх, комунікативних та управлінських механізмів. Важливу роль у цьому відіграє імплементація міжнародних практик, зокрема Цілей сталого розвитку ООН, Європейського зеленого курсу та принципів ESG, що створюють додаткові можливості для інтеграції екологічної відповідальності в діяльність провідних суспільних інститутів.

Практична реалізація зазначених підходів потребує широкого використання комунікативних інструментів, зокрема громадських консультацій, цифрових платформ, соціальних мереж, просвітницьких кампаній та реалізації екологічних проєктів, що забезпечують поширення екологічних знань і залучення громадян до прийняття рішень, пов’язаних із проблемами навколишнього середовища та розвитку культури спільної відповідальності за його стан.

Отже, забезпечення сталого розвитку дедалі більше залежить не лише від

ефективності екологічної політики, а й від спроможності суспільства вибудовувати якісну багатосторонню комунікацію, що формує екологічну свідомість, стимулює громадянську відповідальність і перетворює екологічні цінності на повсякденну практику.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною оцінкою результативності окремих комунікативних інструментів для різних соціальних груп і рівнів врядування, а також із визначенням критеріїв вимірювання їхнього впливу на екологічну поведінку та громадянську участь.

Список використаної літератури:

1. Кононенко І. В. Стратегічна комунікація в екологічній сфері. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2022. № 1 (61). С. 25–30. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1\(61\)-4](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1(61)-4)
2. Кононенко І. А. Актуальні питання екологічної комунікації в системі публічного управління. Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2022. № 1 (75). С. 31–35. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.1.5>
3. Харченко С. В., Шинкарук В. Д. Функціональні параметри екологічної комунікації. Міжнародний філологічний часопис. 2022. Т. 13, № 2. С. 74–86. DOI: <https://doi.org/10.31548/philolog2022.02.008>
4. Степанець Н. О. Комунікативна екологія університету крізь призму філологічного виміру академічного середовища. Академічні візії. 2025. № 49. С. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18523774>
5. Мирошніченко А. Кризові екологічні комунікації в умовах російсько-української війни. Науково-теоретичний альманах «Грані». 2025. Т. 28, № 2. С. 195–203. DOI: <https://doi.org/10.15421/172559>
6. Мартін А. М. Екологічна освіта в контексті сталого розвитку. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2025. № 217. С. 336–339. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-336-339>
7. Єрмолаєва Т. В. Правове регулювання екологічної освіти і виховання. Нове українське право. 2025. № 5. С. 83–92. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.5.12>
8. Годецька Т. І. Інноватизація екологічної освіти у цифровому вимірі (аналітичний огляд). Аналітичний вісник у сфері освіти й науки: довідковий бюлетень ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. 2024. Вип. 19. С. 25–52. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742518/1/AHS_of_EduSci-RB-19-2024%20%281%29-25-53.pdf
9. Тихомирова Т. С., Шестопапов О. В., Новожилова Т. Б., Босюк А. С., Чікірякін К. В. Використання інструментів «Kahoot!» в освітній діяльності для формування екологічної культури та екологічної свідомості молоді. Інтегровані технології та енергозбереження. 2025. № 1. С. 119–129. DOI: <https://doi.org/10.20998/2078-5364.2025.1.11>
10. Совгіра С. Екологічна культура в аспекті освіти для сталого розвитку суспільства. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2023. № 2. С. 17–24. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2023.282448>
11. Цілі сталого розвитку: Україна : Національна доповідь. Київ : Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с. URL:

<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf> (дата звернення: 22.06.2026).

12. Даценко О. Ф. Державні механізми захисту екологічних прав громадян. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2026. Вип. 94. Ч. 2. С. 212–217. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.2.30>

13. Антонюк Н. Політика інтеграції та екологічне громадянство: виклики та можливості адаптації споживчих моделей переміщених українців у контексті циркулярної економіки ЄС // Економіка відновлення та інклюзивний розвиток територій : зб. тез доп. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 15 черв. 2025 р.) / заг. ред. Н. В. Павліха; упоряд. І. О. Цимбалюк. Луцьк : ФОП Косенко А. О., 2025. С. 6–11.

14. Reis P. Environmental Citizenship and Youth Activism. Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education. Environmental Discourses in Science Education. Vol. 4. Cham : Springer, 2020. P. 139–148. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-20249-1_9

15. Dobson A. Citizenship and the Environment. Oxford : Oxford University Press, 2003. 320 p. DOI: <https://doi.org/10.1093/0199258449.001.0001>

16. Brown P. M., Corrigan M. W., Higgins-D'Alessandro A. (Eds.). Handbook of Prosocial Education. Vol. 2. New York : Bloomsbury Publishing, 2012. 868 p.

17. Parra G., Hadjichambis A. C., Paraskeva-Hadjichambi D., Goldman D., Braun T., Chou J. Y., Gericke N. Education for Environmental Citizenship and Education for Sustainability. In: Hadjichambis A. C. et al. (eds.). Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education. Environmental Discourses in Science Education. Vol. 4. Cham : Springer, 2020. P. 149–160. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-20249-1_10

18. World Commission on Environment and Development. Our common future. Oxford : Oxford University Press, 1987. 300 p. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (дата звернення: 22.06.2026).

19. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : Resolution adopted by the United Nations General Assembly on 25 September 2015. United Nations. New York, 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (дата звернення: 22.06.2026).

20. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris : UNESCO Publishing, 2017. 63 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444> (дата звернення: 22.06.2026).

21. UNESCO. Education for Sustainable Development: A Roadmap. Paris : UNESCO Publishing, 2020. 66 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802> (дата звернення: 22.06.2026).

22. Кононенко І. А. Взаємозв'язок екологічної культури та системи публічного управління. Право та державне управління. 2021. № 2. С. 247–251. DOI: <https://doi.org/10.32840/pdu.2021.2.37>.

23. Євсєєва Г., Чала В. Цифровізація публічного управління як інструмент досягнення сталого екологічного розвитку: зарубіжний досвід. Економічний простір. 2025. № 198. С. 275–281. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.198.275-281>.

24. Холод М., Попов С. Модернізація організаційного механізму функціонування суб'єктів публічного управління у сфері екологічної безпеки в умовах загроз національній безпеці України. Теоретичні та прикладні питання

державотворення. 2025. Вип. 33. С. 375–386. DOI: <https://doi.org/10.35432/tisb332025332699>.

25. Яценко Л. Професійна комунікація в освітньому середовищі: роль української мови у формуванні академічного дискурсу // Актуальні питання гуманітарних наук. 2025. Вип. 86. Т. 3. С. 270–275. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-3-40>.

26. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку : міжнародний документ від 14 червня 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455 (дата звернення: 22.06.2026).

27. Бондар В. В. Вплив концепції екологічного громадянства на формування стандартів захисту навколишнього природного середовища в ЄС. Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 5(20). С. 124–127. URL: https://pjjv.nuoua.od.ua/v5_2017/31.pdf (дата звернення: 30.06.2026).

28. Мандрик О., Малеваний М., Орфанова М. Екологічна освіта для сталого розвитку. Ecological Safety and Balanced Use of Resources. 2019. № 1(19). С. 130–139. DOI: [https://doi.org/10.31471/2415-3184-2019-1\(19\)-130-139](https://doi.org/10.31471/2415-3184-2019-1(19)-130-139)

29. Екологічна відповідальність. Research.ua. URL: <https://surl.li/xjctvp> (дата звернення: 30.06.2026).

30. European Commission. The European Green Deal: Striving to Be the First Climate-Neutral Continent. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення: 22.06.2026).

31. IBM. What is environmental, social and governance (ESG)? URL: <https://www.ibm.com/think/topics/environmental-social-and-governance> (дата звернення: 22.06.2026).

32. Mavrodieva A. V., Rachman O. K., Harahap V. B., Shaw R. Role of Social Media as a Soft Power Tool in Raising Public Awareness and Engagement in Addressing Climate Change. Climate. 2019. Vol. 7, No. 10. Art. 122. P. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.3390/cli7100122>

33. Шульгіна Т. С., Лось В. О., Рябець К. А. Трансформація людського капіталу в цифровій економіці: роль екологічної освіти за стандартами ЄС. Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій. 2026. № 1(19). С. 25–35. DOI: <https://doi.org/10.32750/2026-0103>

34. Зінченко О. А., Смирнова Т. А. Інтерактивні підходи зеленого маркетингу. Актуальні проблеми сталого розвитку. 2026. № 3(5). С. 232–237. DOI: [https://doi.org/10.60022/3\(5\)-28S](https://doi.org/10.60022/3(5)-28S).

35. Гавадзин Н. О. Аспекти управління реалізацією екологічних проєктів. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2015. Вип. 1 (45). Т. 1. С. 110–112. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9ed16da7-0823-426d-ac86-a74bbe4e67d0/content>

Acknowledgement. This publication was prepared as part of the implementation of the Jean Monnet programme “SDGs 4 EUROINTEGRATION OF UKRAINE” (ERASMUS-JMO-2023-MODULE 101127537).

Дата надходження статті: 01.07.2026

Дата прийняття статті: 22.07.2026

Дата публікації статті: 30.09.2026